

ОТЗИВ ОТ ПАИСИЕВ СЕМИНАР „ЧЕТВЪРТ ХИЛЯДОЛЕТИЕ ИСТОРИЯ СЛАВЯНОБОЛГАРСКАЯ“: ПРЕПИСИ, РАЗПРОСТРАНЕНИЕ, КУЛТУРЕН И ОБЩЕСТВЕН КОНТЕКСТ“ (КАТАРИНО, 7–9.10.2010 Г.)

Камелия Христова, Мария Маринова

(Софийски университет „Св. Климент Охридски“)

В продължение на три дни в комплекса Катарино, до гр. Разлог, се проведе международен научен семинар, организиран в рамките на национален проект „Четвърт хилядолетие „История славяноболгарская“, подкрепен от Фонд научни изследвания на Министерството на образованието, младежта и науката на Република България. Проектът е организиран от Югозападен университет „Неофит Рилски“ (ръководител Даринка Караджова), но в него взеха участие и учени от Софийския университет „Св. Климент Охридски“. В семинара се включиха още и учени от университети в София, Велико Търново, Благоевград и Пловдив, както и две гимназиални преподавателки по история и по български език от София и от Сандански.

В работата на семинара се включиха научни работници и университетски преподаватели от Гърция, Сърбия, Италия, Испания и Швеция. Сред присъстващите бяха и докторанти, магистранти и бакалаври от София, Благоевград и Сеул (Корея). Бяха представени различни гледни точки и подходи, хвърлящи светлина върху разпространението и рецепцията на Пасиевата „История“ сред българската интелигенция.

В пленарната секция бяха изнесени два доклада. Първият от тях беше на Надежда Драгова (Югозападен университет), научен консултант на проекта, „Принципи на каталожното описание на преписите на Паисиевата „История славяноболгарская“. Известната българска изследователка на Паисиевата проблематика направи цялостен преглед на съществуващите досега публикации върху преписите на „Историята“ (Маньо Стоянов, Боньо Ангелов, Илия Тодоров и др.). Авторката предложи свое разпределение на преписите по текстологични семейства и защити предлагани от нея названия на някои преписи като Зографски автограф, Рилски царственик, Софрониев учебников вариант и др.

Вторият пленарен доклад беше на Иван Радев (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) на тема „Паисий и една от насоките на вътрешнолитературна приемственост“. Той интерпретира мястото на Паисий в духовния ни живот и засегна темата за приемствеността между Паисий и книжовниците след него. Особено внимание отдели на връзката между Паисий Хилендарски и Неофит Бозвели. Двата доклада бяха последвани от оживена дискусия относно названията „чернова“ и „белова“ (за Зографския препис на „Историята“), повдигнати бяха въпросите за термините преправка, преработка, редакция, препис на Паисиевата творба.

Беше обособена секция „Паисиевото слово извън България“, посветена на преводите на Пасиевата „История“ на съвременни езици. Константинос Нихоритис и Полидорос Горанис (Западномакедонски университет, Флорина, Гърция) анализираха гръцките издания на „История славяноболгарская“, а именно преводите на Вайца Хани-Мойсиду от 2003г. и на Елени Иконому от 2009 г. Изказано бе мнение, че е добре заедно с превода да се публикува и оригиналният текст, както и да се дават подробни обяснителни бележки на реалии, имена и идеи. В своя доклад „Проблеми на превода: принципи на предаване на Паисиевия текст на чужд език“ Франциско Хавиер Хуес Галвес (Университет Комплутензе, Мадрид, Испания) засегна въпроса за точното представяне на Паисиевия текст на съвременния читател и осъвременяването на Паисиевия език, като обърна специално внимание на някои реалии и

собствени имена. Например при имената на владетелите, според докладчика, трябва да се използват обичайните съответствия в испански език. А Роберто Адинолфи (Първи римски университет „Ла Сапиенца“, Рим, Италия) говори за един италиански превод на „История славяноболгарская“ от 2003 г., направен от Армандо Питасио. Паисиевата „История“ не е издадена самостоятелно, а заедно с други произведения, които я поставят в контекста на историческата ситуация на Балканите. Отново докладите бяха последвани от оживена дискусия. Надежда Драгова предложи да се изследват по-подробно начините на „задомяване на Паисий в чужди територии и култури“.

В рамките на семинара бяха представени основните търсения и резултати на два проекта. Димитър Пеев от името на Анна-Мария Тотоманова (Софийски университет) чрез компютърна презентация ни запозна с оглавявания от нея проект „История и историзъм в православния славянски свят. Изследване на идеите за история“. Бяха открити основните дейности, целящи да осмислят какви са били представите за историята в средновековния славянски свят. Надежда Драгова под находчиво намереното заглавие „Съдбата на един мит или за научноизследователската програма „Четвърт хилядолетие „История славяноболгарская““ говори за първоначалния замисъл на тази научна програма, посветена на преписите на Паисиевата „История“. Спря се и на това, как в хода на работата си е развенчала мита, че Паисий сам е разнасял „Историята“ из цялата страна и я е давал да се преписва. Механизмите на разпространението, използването и възприемането на Паисиевия текст са се оказали по-многолики.

Върху историята на два преписа съсредоточи вниманието си Христо Темелски (Църковно-исторически архивен институт при Българската патриаршия) в доклада си „Още по въпроса за връщането на Паисиевата „История“ и съдбата на един от нейните преписи“. Стана дума за изнасянето на Зографския препис от Атон и връщането му там и за странстванията на Втори самоковски препис, съхраняван днес в Националния исторически музей. С ефективна компютърна презентация Димитър Пеев (Софийски университет) говори по темата „История славяноболгарская – география на преписите в миналото и днес“, като показва снимки на 26 преписа на Паисиевата „История“ и даде информация за това, кой, кога и къде ги е направил и къде се съхраняват те днес. Към мястото на създаване на „Историята“ – Хилендарския манастир, ни насочи Радоман Станковић (Народна библиотека на Сърбия, Белград) с доклада си „Филигранолошка истраживања у јужнословенским рукописима библиотеке манастира Хиландара“, в който представи своята работа върху водните знаци и хартията на хилендарските ръкописи.

Езикът на Паисиевата „История“ и на нейните преписи бе предмет на няколко доклада. Най-напред за езика на самия Паисий говори Рогер Юлин (Упсалски университет, Швеция) в доклада си „Paisij's Linguistic Conception“, като направи много сполучливи сравнения с езика на Йосиф Брадати. Авторът защити идеята, че езикът на „Историята“ съответства на поставените цели, т.е. че хилендарският монах е имал определена лингвистична концепция. Според докладчика Паисий е разбирал, че за важни неща като историята на един народ трябва да се използва висок стил и за неговото постигане се е обръщал към църковнославянски елементи.

Маргарет Димитрова (Софийски университет), след като разгледа текстологичните особености на Пантелеймоновия, Гладичовия и Карловацкия препис, които ги отделят като подгрупа в голямата група на Втори котленски препис (Софрониев учебников вариант, термин на Н. Драгова), направи сравнителен езиков анализ на трите преписа и обсъди ролята на църковнославянските елементи.

На друг препис се спря Лъчезар Перчеклийски (Югозападен университет) в доклада си „Мястото на Ахтаровата преправка от 1844г. сред преписите, произлизащи от Рилската сглоба (1825г.)“. Той очерта мястото на Ахтаровия препис в групата, изхождаща от Рилския царственик. Любка Ненова-Димитрова (Югозападен университет) посочи мястото на Чертковия препис в групата на ранните преписи на „Историята“ („За един препис на Паисиевата История в Държавния исторически музей в Москва“) като потвърди мнението на Илия Тодоров, че в основата на този препис стои изгубеният Жеравненски препис.

Детайлен експертен анализ на палеографските особености на Чирпанския препис, в който са взели участие няколко ръце, направи Даринка Караджова (Югозападен университет). В доклада си „Учениците на монах Харитон – преписвачи на „История славяноболгарская“ тя показва начина на работа на преписвачите и така хвърли повече светлина върху школовката и отношението към книгата и текста на „Историята“ на Паисий през Възраждането. Въпросът за приемствеността с възрожденската духовност и присъствието на Паисий днес в духовния свят на учениците от Сандански се наложи в дискусиата чрез доклада на Красимира Джогова (Гимназия „Яне Сандански“) „Възрожденски калиграфски традиции в съвременното българско училище“. Тя представи образци от калиграфски проект, според който нейни ученици са започнали нов съвременен препис на Паисиевата „История“.

Към литературните и социокултурните аспекти на Паисиевото дело, поставени в пленарната секция от доклада на акад. Радев, се отнасяха докладите на Елена Тачева и Мила Кръстева. Докладът „Паисий днес: в литературната наука и извън нея“ на Ел. Тачева (Югозападен университет) анализира материали, събирани от нейни студенти чрез провеждането на анкети и на интервюта сред студентите от Югозападния университет и сред жителите на Благоевград, Банско и Самоков. Резултатите от тези материали, съпоставени с учебниковия образ на Паисий и с идеите на класическото паисиезнание онагледиха любопитна интерференция между научната и популярната памет за Паисий и проблематизираха присъствието на Възраждането в училищните програми. М. Кръстева (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“) представи текст, озаглавен „Повествователната граматика на големия разказ *Бащи и синове*“. В него беше поставен акцент върху необходимостта Паисиевата „История“ да бъде разглеждана в контекста на патриентризма, характерен и за други произведения на историческа тематика, създадени по същото време.

Към балканската историография от времето на Паисий се обърнаха Константинос Нихоритис и Полидорос Горанис (Гърция) в съвместното си представяне „Балканската историография по времето на Паисий“ и „Бугарско Царство у Крайевицтво Словена Мавра Орбинија и Историја Славеноболгарскаја Пајисија Хиландарског: Компаративно нацртавање портрета „друго“ и „Бугара“ у текстовима периода барокног слависма и „духовно-националне просвећености“ у Балкану. Изследвани бяха противопоставянията у Мавро Орбини и Паисий, като в центъра на анализа бяха идеологическите им възгледи. Галина Илиева (СОУ 134 „Димчо Дебелянов“ с изучаване на иврит, София) пък говори за „Историите на Паисий и Йеросхимонах Спиридон: някои въпроси на приемствеността и на политиката в тях“. Историческите подходи и възгледи, отразени в двата текста, бяха интерпретирани в съпоставка и обяснени в контекста на мисловните парадигми и тежненията на своето време. Предложена беше нова датировка на Спиридоновата творба.

Нов аспект към многостранните подходи към паисиезнанието, представени на семинара, постави докладът на Цветелина Димитрова (Институт за етнология и фолклористика в Етнографския музей към БАН, София) „Преданията за родното място и гроба на отец Паисий Хилендарски – локална памет и национален дискурс.“ На базата на множество материали из

българската преса от миналия век и днес, както и на интервюта с хора, защитаващи едно или друго предание, авторката предложи обяснения за възникването на спора за родното място и гроба на Паисий и ролята на този въпрос за локалната памет и празничност, за изграждане на идентичност и самочувствие.

Провеждането на конференцията се отличаваше с напрегната програма и продължителни, многообразни и плодотворни дискусии върху основни теми, идеи, и термини на паисиезнанието. Д. Караджова закри семинара, като отправи пожелание поставените въпроси да дадат тласък на нови открития и преосмисляния.

За авторите

Камелия Христова и Мария Маринова, студентки от III курс Българска филология, СУ „Св. Климент Охридски“.